

foto: D.Jovanovi}

smisao reforme

2 Vigor Maji}

brainstorming

Da je doma}e obrazovanje u dubokoj i dugotrajnoj krizi, mo}e potvrditi svaki nastavnik, svaki roditelj, pa i ve}ina zaposlenih u dr`avnoj obrazovnoj administraciji. O tome se mnogo pisalo i govorilo. Dodatni razlog za brigu jeste du}ina ove krize koja, kao i svaka dugotrajna bolest, nepovratno nagri- za organizam -ine}i {tetu koja izmi-e mo}ima le-enja i oporavka. Mnogo kvalitetnih nastavnika je bespovratno napustilo {kole, hiljade {kolskih zgra- da je ruinirano a jaz izme|u kvaliteta doma}eg obrazovanja i onoga {to se de{ava u zemljama kojima se `elimo pribli}iti dostigao je razmere nesavladive provalije. Jo{ tmur- nije oblake stvara izmenjena pozicija {kole u dru{tvu, naro- ito na lolaknom nivou, gde se, umesto va`ne institucije kulture i napretka, {kola sve vi}e posmatra kao opasan bud`etski teret i mesto udomljavanja neupotrebljivih partijskih zasl- `nika.

Vru} krompir doma}ih obrazovnih reformi nije u prepisivanju ili propisivanju novih nastavnih programa i izmi{lja- nju novih predmeta zvu-nih naziva, ve} u hvatanju u ko{tac sa centralnim problemom — polo`ajem pojedina-ne {kole, njenom finansijskom, kadrovskom i programskom samo- stalno{ }u. Samostalno{ }u u odnosu kako na udaljenu i otu- |enu dr`avnu administraciju koja ne raspola`e niti uop{te mo}e raspolagati pouzdanim mehanizmima kontrole kva- liteta ukupnog rada pojedina-ne {kole, ali i samostalno{ }u {kole u odnosu na ostra}enu i primitizovanu lokalnu vlast koja u {koli gleda samo instrument pla}anja duga zasl- -nim partijskim aktivistima nesposobnim u meri da nemaju nikakvu drugu {ansu da do|u do zrnca vlasti, mo}i i novca, te, najzad, samostalno{ }u u odnosu na mo}ne i beskrupu- lozne roditelje koji ne prezaju ni od kakvih poteza da bi obezbedili povla{ }en polo`aj svojoj deci. Bitka za direktore

i bitka za beneficije dece gornjih dru{tvenih slojeva vidno }e obele}iti procese u reorganizaciji {kolstva u narednih nekoliko godina.

Od kada je po-ela sa radom, Istra`iva-ka stanica Petnica je bila suvremenik oko 14 ministara srp- ske prosvete. Neki su imali programe i zamisli, ve}ina nije imala nikakvu pred- stavu ni o svom poslu a kamoli o razvoju i modernizaciji ove va`ne i slo`ene ob- lasti. No, ne treba biti kriti-an prema ministrima, a ne ukazati na neprekidno katastrofalan odnos kompletne dr`avne vlasti, dakle i Vlade i Parlamenta, prema

funkcijama i potrebama razvoja obrazovanja. U Srbiji blizu dvadeset godina nije izgra|ena ni jedna uistinu moderna {kola. Prakti- no u celoj zemlji ne postoji kvalifikovana osoba koja ima predstavu kako treba projektovati funkcionalan i higijenski {kolski klozet, biblioteku ili {kolsku laboratoriju. Preko 95% nastavnika u celoj svojoj karijeri nije imalo priliku da neposredno vidi uslove i nastavu u kakvoj modernoj ino- stranoj {koli, a zabrinjavaju}e visok procenat zaposlenih u prosveti i dalje bezumno veruje da imamo savr{eno dobru i modernu {kolu, {kolu koju nikako ne bi trebalo menjati, {ta- vi}e toliko dobru da razvijene zemlje mogu da nam zavide!

Reforma obrazovanja nije akt, propis, program ili zakon koga samo valja pametno napisati i "progurati" kroz Scile i Haribde parlamentarnih grupa, ve} je dugotrajan ali jasno i pouzdano usmeren proces promene niza prevazi|enih i, za{to otvoreno ne kazati, lo{ih elemenata obrazovnog procesa. Me|u njima mo}emo ista}i i lo{e kvaziakademske nastavne programe, ali i lo{u organizaciju dr`avne administracije, lo{e mehanizme finansiranja {kolstva, slabu selekciju nastavnika i njihovu nedovoljnu pedago{ku i didakti-ku osposobljenost, nedovoljne i nemotivi{u}e plate, naravno i o-ajne prostorne i tehni-ke uslove u {kolama (ne u ve}ini, nego u svim {ko-

pravi test za ozbiljnu reformu doma}eg obrazovanja nije prekrajanje nastavnih programa nego promena organizacionog i finansijskog polo`aja pojedina-ne {kole u odnosu i na centralnu i na lokalnu vlast

lama) i mnoge druge lakše ili teže uoljive elemente. Svakako da jedan od najkrupnijih problema predstavlja imbecilan odnos društva (-itaj: političkih partija) prema obrazovanju koje se, kao nikada do sada, posmatra kao opterećenje i potrošnja, a ne kao razumna i efektivna razvojna investicija.

Jedna od dugo prisutnih zabluda u našem društvu jeste da je funkcija školstva da prenosi znanje i da je, shodno tome, cilj pohranja obrazovnog procesa sticanje znanja. Budimo iskreni, to bi trebalo da je tako ali to odavno nije tako. Cilj formalnog obrazovanja iz ugla administracije jeste realizacija propisanog programa i to bez obzira na efekte, dok je smisao obrazovnog procesa iz ugla učenika/studenata samo sticanje određenih papira (svedo-anstava, sertifikata, diploma). Da budemo jasniji, politički zadatak nastavnika i školske uprave je samo da formalno i bez incidentata ostvari detaljno propisani nastavni plan i program. Koliko su time učenci usvojili određena znanja, veštine i vrednosti, nije direktan cilj.

Dokaza za to ima mnogo, a jedan od uoljivijih je u tome što je u većini školskih ili fakultetskih predmeta nedopustivo (zabranjeno) vrednovanje ukupnog akumulisanog znanja, već samo parcijalnih elemenata nastavnog programa. Neka kolege nastavnici pokušaju da ocene učenika pitanjima po programu iz prethodnog razreda, pa čak i iz prethodnog polugodišta, pa je se suočiti sa za-

trenutni zadatak škole nije da učenik stekne i zadržati kvalitetno znanje, već da se do detalja planirani formalni procesi obave, po mogućstvu bez incidentata

konski utemeljenim pravom. Postoji li bilo kakav mehanizam poništenja zaključene ocene, izdatog svedo-anstva ili diplome, magistrature ili doktorata na osnovu dokazanog nedovoljnog vladanja znanjem? Ni teoretski! Zašto? Zato što je to u suprotnosti sa skrivenim ali snažnim društvenim ciljem (a to je ideologija) da se proizvode i time stvara slika (naravno lažna) kako smo obrazovano i tehnološki kvalifikovano društvo kome samo, eto, nedostaje više stranih donacija, kredita i investicija pa da postane razvijeno.

Ovako postavljen "društveni cilj" je, *de facto*, ideološki aksiom, znači duboko ugrađen u mnoge institucije, vrednosti, shvatanja i postupke i promeniti ga biće ekstremno teško posao. Ne manje teško nego se suočiti

sa istinom o genocidu, hladnjačama, izdajatu, kukavičluku, pljačkim pohodima i minornoj istorijskoj ulozi nestabilne države populipismenog naroda ispunjenog sumnjama, sujeverjem i mržnjom.

Nažalost, to vodi do poraznog zaključka da je svaka bilo kakva osmišljena reforma unapred osuđena na propast ukoliko se ne uhvati u koštac sa redefinisanjem ovih dubokih "društvenih vrednosti". Bez jasnog i nepovrtano vrstog stava da nema razvoja bez savremenog znanja i da je jedina i isključivo jedina funkcija obrazovanja da se stekne kvalitetno znanje (a preko tog znanja, a ne nametanjem, i vrednosni stavovi), nemamo osnovu da govorimo o reformi ili o strategiji razvoja obrazovanja. Kada izgradimo stanje u kome učenik ili student u situaciji izbora bira nastavnika koji predaje više znanja, koji predaje savremene ideje i metode, pa čak i po cenu da je tu ispit teži i zahtevniji, onda možemo biti spremni za ozbiljan i stabilan razvoj.

Posmatrajući kolu kroz dve optike – kroz učenika sa svojim opadajućim nivoom znanja, praktičnog iskustva i opšte kulture i kroz nastavnike sa svojim izgubljenom motivacijom i samostalnošću, Istraživačka stanica Petnica je svedok dve decenije krize koja nije nikako samo kriza školstva, već pouzdan pokazatelj strukturalne krize bazičnih vrednosti i opstanka i razvoja društva u budućnosti.

U sebi-nom pokušaju da skiciramo oblike budućnosti kako bismo sačuvali vredne elemente sopstvenog projekta i pouzdanost ga utemeljili da bi se uspešno dalje razvijao, ne možemo izbeći da organizaciju i razvoj Petnice vežemo za sudbinu promena u domaćem obrazovnom sistemu, odnosno za sudbinu škole i onih reformskih procesa koji je preživeti ispit vremena.

Iako ima mnogo kolega nastavnika koji misle da Istraživačka stanica treba da bude promotor reformi, u tome vrlo greše. Uopšteno gledano, Petnica može da ima samo dve "reformski orijentisane" funkcije. Prva je direktno vezana za osnovne programe i to je promocija "misljelog obrazovanja", tj. kritičkog, analitičkog i sintetičkog mišljenja kod učenika, kao i podsticanje samoobrazovanja, navike da se znanje neprekidno proširuje, stalno raspravlja o širokom spektru pitanja iz oblasti nauke ali i iz svih drugih oblasti.

[brainstorming] let it be!

Petnica and its place in reform of Serbian education

Do we really understand what does the reform of educational system mean? It is not just making papers, change laws and regulations, or writing new curricula overnight.

In this article, a director of the Petnica Science Center **Vigor Majić** points that for the successful reform of education the core problem is in change of the position of knowledge among hierarchy of personal and social values. Not the knowledge proven by papers, but the real accepted knowledge and trained skills. This country will be ready for serious development and stability when the students will be attracted by teachers who offer more knowledge, up-to-date ideas and methods, and indisputable quality and not by "easy" teachers with simply exams. One of the "hot" problem is the position and the level of autonomy of very school in both directions – toward far state administration, and toward the local community.

Over 95% of Serbian school teachers never had a chance to see the work in any school in some of developed and not so far countries. But the high percent of them hardly believe that our school system is very good.

He also discusses the possible role of the Petnica Center in the reform of education. Although there are many teachers who say that Petnica must be promoter of reforms, it is not so. There are two main functions of Petnica in the long-lasting reforms.

One is in promotion of the role of thinking skills in education instead of actual situation where memorizing abilities are awarded. This function must stay integrated within both students programs and teacher training activities.

The second contribution to the reform is just in fact that the Petnica Center exists. There are very few independent institutions where the people think about education, where they test new methods and ideas. The existence of a number of independent centers of innovation is of a great importance for Serbia as a country of poor practice and limited resources of any type including the quality and responsibility of the public administration.

The very existence of Petnica is a quality and it is a proof that here is possible to start new initiatives and materialize ideas that will last much more than the mandate of changeable governments.

Foto: D.Majić (ulovci)

Time Istra`iva-ka stanica oboga}uje {ko-
lu, pro{iru}e njene spoljne granice i mogu}-
nosti, poma`e re{avanju problema rada sa
u-enicima koji zahtevaju i mogu vi{e, bolje i
druga-ije. Svojom {irokom mre`om saradnika
i starijih ali i mla|ih, Petnica zna-ajno pro{i-
ruje broj ljudi koji konstruktivno mogu pomo}i
obrazovanju, ako ni{ta drugo a ono u momen-
tu kada to obrazovanje bude `elelo da takvu
pomo} zatra`i.

U radu sa nastavnicima, Istra`iva-ka
stanica promovira nove metode nastave, nove
oblasti i dostignu}a nauke, pribli`ava nastav-
nike savremenim inicijativama i naprednoj
svetskoj obrazovnoj praksi. No, i u jednom i
u drugom slu-aju valja biti svestan -injenice
da su kapaciteti u Petnici veoma ograni-eni i
da se ovim funkcijama mo`e pokriti samo vrlo
mali broj u-enika i krajnje nedovoljan broj
nastavnika. Zato ne bi valjalo gajiti o-ekivanja
da je Petnica ta koja }e obu-avati srpske na-
stavnike, ve} da je vrednost Petnice u tome
da inicira neke nove sadr`aje, nove na-ine
rada, nova pitanja, slobodno i fleksibilno, dok
je na drugim organizacijama, pre svega na dr`avi,
na univerzitetima i strukovnim dru{t-
vima da neke od tih novih sadr`aja procene i,
ukoliko misle da ima smisla, ugrade ih u stan-
darde usavr{avanja ili u redovne programe
profesionalnog razvoja.

Druga funkcija je u samoj -injenici da
Istra`iva-ka stanica kao takva postoji i to je
podr{ka potrebi da postoje mnogi, od dr`av-
nog obrazovnog sistema nezavisni, centri gde
se razmi{lja o obrazovanju i njegovom razvoju
ne -ekaju}i da neko za to izda nalog ili zada-
tak. Postojanje mnogobrojnih nezavisnih cen-
tara inovacija, eksperimentisanja i razmi{lja-
nja o obrazovanju izuzetno je potrebno Srbiji
kao zemlji siroma{ne prakse i ograni-ene pam-
meti. Preambiciozno je i nekorektno o-ekivati
da ovi centri ili neki od njih budu obuhvatniji,
dalekovidiji i pametniji od dr`avne administra-
cije. No, oni ipak imaju odgovornost i funkciju
da doprinesu prikupljanju i slaganju mnogih
{arenih kamen-i}a u bogat i slo`en mozaik
obrazovanja i to na na-in koji nije ome|en ili
optere}en dnevnom i strana-kom politikom.

Nezavisne institucije razli-ite veli-ine,
razli-itih mogu}nosti, razli-itih ambicija, pa i
razli-itog kvaliteta i sposobnosti, veoma su
potrebne u politi-ki nezreloj dru{tvu gde
se vlast stalno i haoti-no menja, gde se me-

foto: D. Jovanovi}

njaju prioriteti i ciljevi, gde se stalno dovode
novi ljudi koji ne stignu ni da nau-e {ta im je
posao, a ve} ih smenjuju drugi po-etnici, gde
se sve, pa i istorija po-inje stalno i neprekidno
iz po-etka. Nezavisne institucije, mnogo njih,
su{tina su zrelog civilnog dru{tva, garant mi-
nimuma kontinuiteta ideja i programa.

Petnica se, u ovoj funkciji, mora posma-
trati kao primer koji mo`e podsticati druge da
formiraju nezavisne centre promi{ljanja i inici-
ranja raznih pitanja i uspostavljanja niza mno-
gostrukih mre`a komunikacije i saradnje sa
razvijenijim svetom.

**Petnica reformi poma`e time
{to postoji. I {to postoji ne u
beogradskom krugu dvojke,
nego u jednom malom selu u
jednoj bizarno uni{tenoj
op{tini koja je nekada bila
grad. I {to postoji a da vi{e
stotina kilometara unaokolo
u desetinama stabilnijih i
razvijenijih dr`ava nije
uspelo da se napravi ni{ta
sli-no a oni i dalje {alju
svoju decu u Petnicu.**

U takvom svetlu Petnicu ne treba razu-
meti kao ugostiteljski objekat sa obrazovnim
sadr`ajima -iji se rad meri brojem pansiona,
brojem kurseva i kampova ili brojem kreveta
i ra-unara. Istra`iva-ku stanicu Petnica valja,
pre svega, vrednovati po -injenici da postoji
i -etvrt veka kontinuirano radi ne{to {to oni
koji u tome u-estvuju i oni koji ih {alju oce-
njuju kao dobro i korisno, i da se tamo rade
neke stvari koje se ne rade u {kolama a koje
nisu zakonom zabranjene. To je dovoljno up-
ravo zato {to toga ima tako malo i tako nedo-
voljno. Stanicu mogu vrednovati najbolje njeni
polaznici me|u kojima danas ima mnogo sto-
tina sjajnih mladih stran-jaka i profesionalaca
u ekstremno {irokom dijapazonu oblasti.
Dobar deo njih `ivi i radi u sredinama gde su
kriterijumi krajnje visoki i gde su iskustva
neuporedivo bogatija od doma}ih i zato su
daleko najkompetentniji da ka`u da li to {to
Petnica radi vredi i koliko vredi.

Petnica reformi poma`e time {to postoji.
I {to postoji ne u beogradskom krugu dvojke,
nego u jednom malom selu u jednoj bizarno
uni{tenoj op{tini koja je nekada bila grad. I {to
postoji a da vi{e stotina kilometara unaokolo u
desetinama stabilnijih i razvijenijih dr`ava nije
uspelo da se napravi ni{ta sli-no a oni i dalje
{alju svoju decu u Petnicu. I {to je postojala i
radila i kada je bio rat i kada je bila hiperinfla-
cija, i kada su bile sankcije, i kada je bilo bom-
bardovanje, i kada su bili oni i kada su bili ovi.
Time {to je Petnica sve to vreme postojala i
{to i dalje postoji i radi, svako razuman u ovoj
zemlji mo`e da se ponosi i da se u svetu time
hvali vi{e i bolje nego koliko smo tona malina
obrali krvavim rukama nezaposlenih ili koliko
smo hiljada -arapa ispleli, jer time ovaj prostor
ne}e postati razvijen i bogat. Postojanje Pet-
nice je kapital koji dokazuje mogu}nost da je
na ovim prostorima mogu}e pokrenuti nove
inicijative i materijalizovati ideje koje opstaju
i koje traju du`e od mandata pojedinih vlada.
Uistinu, to je veoma va`an i o-ajno potreban
argument u dijalogu sa ozbiljnim partnerima
u svetu koji veruju da smo povr{ni, lakomi i
nedosledni. Istinska vrednost Evrope nisu pro-
jekti od ju-e do danas, ve} trajnost i kontinui-
tet, po{tovanje lokalnog uz razumevanje zajed-
ni-kih interesa, mo} vizije i ose}aj za vreme.
Pro{lo, sada{nje i sutra{nje i ono jo{ dalje n

foto: D. Jovanovi}